

Cirkulärnr: 1996:161
Diariernr: 1996/2966
Nyckelord: Hjälp i hemmet och färdtjänst
Handläggare: Siv Ann Andermyr
Sektion/Enhet: Civilrättssektionen
Datum: 1996-11-12
Mottagare: Gemensam kommunadministration
Äldreomsorg
Omsorgs- och handikappfrågor
Rubrik: Ersättning för hjälp i hemmet och färdtjänst i vissa fall

Civilrättssektionen
Siv Ann Andermyr

1996-11-12

Gemensam kommunadministration
Äldreomsorg
Omsorgs- och handikappfrågor

Ersättning för hjälp i hemmet och färdtjänst i vissa fall

Vi får många telefonförfrågningar om hur ersättning för hjälp i hemmet m.m. kan debiteras då biståndstagaren har rätt till försäkringsersättning. Genom detta cirkulär lämnas därför en redogörelse för rättsläget samt en bedömning av vilka möjliga handlingsalternativ som finns.

Bakgrund

För hjälp i hemmet eller färdtjänst har kommuner enligt 35 § socialtjänstlagen rätt att ta ut ersättning enligt taxa som kommunen fastställer genom fullmäktigebeslut. Avgifterna skall enligt bestämmelserna vara skäliga och får inte överstiga kommunens självkostnader.

Kommunförbundet har tidigare rekommenderat kommunerna att ta ut sina faktiska kostnader för hemhjälp när hjälpen på grund av skadeståndsrättsliga regler eller på grund av försäkring skall bekostas av annan än den som får hemhjälp. Försäkringsbolagen har hävdats uppfattningen att likställighetsprincipen hindrar kommunerna från denna avgiftsdifferentiering.

Med anledning av meningsskiljaktigheterna ingicks år 1976 mellan Kommunförbundet och FSAB (Försäkringsbolagens Service AB) en överenskommelse som innebar att respektive part rekommenderade sina huvudmän att reglera kostnaderna för hemhjälp i fall då hjälpen föranletts av skada för vilken ersättning skulle utgå genom trafikförsäkring eller ansvarsförsäkring på visst sätt. Den ersättning som skulle utgå motsvarade kostnaden för utbetalda kontanta löner och hälften av den beräknade kostnaden för sociala förmåner och administration.

Avtalet har efter uppsägning av Försäkringsförbundet upphört att gälla den 16 mars 1994. I cirkulär 1994:127 informerade vi om att avtalet upphört samt att Kommunförbundets alltjämt var av uppfattningen att kommunerna har rätt att debitera sin självkostnad då hemhjälp erhålls av någon med rätt till skadestånd eller försäkringsersättning.

Rättsliga utgångspunkter

Enligt 10 § socialtjänstlagen bör socialnämnden genom färdtjänst, hjälp i hemmet, service och omvårdnad, dagverksamhet eller annan liknande social tjänst underlätta för den enskilde att bo hemma och att ha kontakter med andra. Socialtjänstlagen utgår dock från att den enskilde har ett eget ansvar för sin sociala situation. Biståndsregeln i 6 § socialtjänstlagen är utformad så att kommunens åtgärder skall kunna anpassas efter individens särskilda hjälpbehov och härigenom tillförsäkra honom eller henne en skälig levnadsnivå. Den enskilde är inte berättigad till bistånd för behov som kan tillgodoses på annat sätt.

I avgiftshänseende gäller 35 § socialtjänstlagen. Kommunen får enligt bestämmelsen ta ut skälig avgift enligt grunder som kommunen bestämmer varvid självkostnaden för verksamheten utgör det maximala avgiftsuttaget. Bestämmelsen ger utrymme för avgiftsdifferentiering efter ekonomisk bärkraft. Någon begränsning av avgiftsunderlaget till vad som rent skatterättsligt är att betrakta som inkomst finns inte.

Under förutsättning att självkostnadsprincipen iakttas kan den kommunalrättsliga bedömningen begränsas till frågan om taxan bygger på ovidkommande hänsyn eller på annat sätt kränker den kommunala likställighetsprincipen.

En hemtjänsttaxa som öppnar möjlighet för kommunen att ta ut självkostnaden då någon annan än biståndstagaren slutligt har att erlægga avgiften, försätter inte den enskilde biståndstagaren i en sämre ekonomisk situation. Ett påstående om att hemtjänsttaxan vilar på orättvis grund måste bygga på det förhållandet att enskild eller grupp av biståndstagare obehörigen gynnas eller missgynnas till följd av den föreskrivna avgiftshöjningen. Då kommunens särbehandling av de aktuella försäkringsfallen i avgiftshänseende uttryckligen bygger på den givna förutsättningen att kostnaden för hemhjälp i slutändan stannar på försäkringsbolaget, kan särbehandlingen inte vara obehörig och därmed inte heller i strid med likställighetsprincipen. Likställighetsprincipen gäller gentemot brukarna av kommunens hemhjälpsservice och eventuella följdverkningar för ett försäkringsbolag ligger därför utanför vad som måste beaktas inom ramen för en kommunalrättslig prövning.

Införandet av socialtjänstlagen har inte, såvitt nu är i fråga, medfört ändring av de principer för avgiftsättning som tidigare lagligen fick tillämpas i fråga om hemhjälp. Av betydelse är därför alltjämt ett par avgöranden från högsta domstolen, nämligen NJA 1966 ref. 52 och 1967 ref. 98. Genom avgörandena har domstolen erkänt lagligheten av att kommun baserat sin avgiftsbestämning för hemhjälp respektive konvalescensvård på det förhållandet att hjälp-

tagaren, i följd av bakomliggande vållandesituation vid trafikolycka, beräknats få ersättning för sina utlägg genom skadestånd eller ersättning från försäkringsbolag.

Möjliga handlingsalternativ

För det första måste klargöras att det alltid är den enskilde biståndstagaren som kommunen har ett rättsförhållande till. Beviljas bistånd för hjälp i hemmet är det endast denne som kommunen har rätt att rikta anspråk mot.

Denne kan däremot, såsom skadelidande, i sin tur rikta ersättningsanspråk mot aktuellt försäkringsbolag för sin inkomstförlust och för andra merkostnader med anledning av olyckan. Kommunen har således inte någon självständig rätt gentemot försäkringsbolaget i form av regressrätt eller motsvarande.

Det första övervägandet kommunen ställs inför är om bistånd över huvudet taget skall beviljas. Finns ekonomisk och praktisk möjlighet för den enskilde att på egen hand ordna med hemhjälp, kanske genom ett privat företag, kan finnas anledning för kommunen att avslå ansökan om bistånd med motiveringen att behovet kan tillgodoses på annat sätt. Detsamma gäller färdtjänst. Här finns taxiverksamhet som i de flesta fall fyller avsedda behov.

Ekonomiska överväganden får ligga till grund för biståndsprövningen. Detta förutsätter dock att kommunen inte har infört en generell policy som innebär att den enskildes ekonomi inte skall beaktas vid behovsprövningen.

Beviljas bistånd och har kommunen en inkomstrelaterad hemtjänsttaxa får den enskildes ekonomiska förhållanden alltid betydelse vid fastställandet av kommunens individuella avgifter för de olika sociala tjänsterna som tillhandahålls. Som ovan sagts finns dock möjlighet att debitera kommunens faktiska kostnader i de fall den enskilde har rätt till skadestånd eller försäkringsersättning. Detta förutsätter dock att kommunen har infört en specialbestämmelse i taxan som anger att så skall ske.

Vid regleringar av skadestånds- och försäkringsskador kan det i vissa fall bli aktuellt med en jämkning av ersättningen, kanske på grund av att den skadeståndsskyldiges ansvar begränsas eller på grund av medvållande från den skadelidandes sida. Av den anledningen måste det också finnas en möjlighet för kommunen att jämka sitt avgiftsuttag i en sådan situation. Även detta bör framgå av taxan.

Sammanfattning

Då hemhjälp eller färdtjänst önskas och den enskilde har möjlighet att erhålla ersättning för tjänsterna i fråga ur en ansvars- eller trafikförsäkring finns två möjligheter för kommunen att undvika den låga avgiftsdebitering som sker idag.

- Möjlighet finns att avslå ansökan om bistånd om behovet kan tillgodoses på annat sätt.

- Möjlighet finns också att konstruera en taxa som medger kommunen rätt att debitera en individuell självkostnad för tjänsten då biståndstagaren har rätt till skadestånd eller försäkringsersättning.

Vissa kommuner har redan en taxa som medger rätt till uttag av de faktiska kostnaderna när hemhjälpen, på grund av skadeståndsrättsliga regler eller på grund av försäkring, skall bekostas av annan. Om tillämpningsanvisningarna emellertid hänvisar till den tidigare gällande överenskommelsen med försäkringsbranschen och om hemhjälpen beviljats efter det att avtalet upphört att gälla, saknas stöd för debitering av de faktiska kostnaderna på denna grund, såväl i förhållande till försäkringsbolaget som i förhållande till den enskilde.

Frågor med anledning av detta cirkulär besvaras av förbundsjuristerna Siv Ann Andermyr, tel. 08-772 44 22, Leif Petersén, tel. 08-772 44 33 och Lena Sandström, tel. 08-772 44 34.

SVENSKA KOMMUNFÖRBUNDET
Civilrättssektionen

Hans Ekman

Siv Ann Andermyr